

הלכות תשעה באב סימן תקנר

מי שאומר שלא ילך ויטיל בשוק, כדי שלא יבוא לידי שחוק וקלות והתול: **כב** [*] מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין, *במקום שנהגו שלא לעשות (י) (ג) אין עושין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם לענין זה (מד) עושה. (מה) ואפלו במקום שנהגו שלא לעשות, (מו) מתר *על-ידי אינו-יהודי אפלו בביתו. ופרקמטיא להרויח ולהשתפר, במקום שנהגו

ט משנה פסחים ג'ד
והרבו שמינין במיליאלי
תוספות ירוקם
כ דש"א בתשעה

משנה ברורה

ברחוב היהודים. פתח הסגן-אברהם: נראה לי דאם הרבה עכו"מ עוברים שם מתר. ואלה ובה צדד להחמיר לענין רחוב היהודים אף באפן זה, (מג) דהבו דלא להוסיף על המנהג. ובעונותינו הרבים, הרבה מקומות מקלין באסור נעילת הסנדל כל היום אף קשישוכין בביתם, (מג) ועון גדול הוא, דאף קשקל בזה בעת שהולך ברחוב שמצוי שם

באר הגולה

באב: * במקום שנהגו שלא לעשות וכי, ויהיו מנהג כל ישראל בכל מקום שלא לעשות ומטה יהודא, וכן הוא רק עד תצות, גדלקמה בהג"ה: * על-ידי עכו"מ אפלו בביתו. עין בספר הג"ל דווקא אם נוח לו קדם תשעה באב. ולדעמי צריך עיון, פיון דליקא תפח תביעת על-ידיה, כמו שכתב הגר"א. ולענין פתיכה, קאלה רבה בשם שירי-נגוסת-הגדולה להקל, ותפטה-יהודא דעתו דלענין פתיכה הוא כמו בחל-המועד, עין שם:

כב (מג) אין עושין. כדי שלא יסיחו דעתם מהאבלות. ומשעם זה (מט) גם בלילה אסור במלאכה, דהא גם בלילה מקביל להתאבל, מיהו, כל מלאכה שאין בה שהי שרי, דאין מסיח דעתו בכך: (מד) עושה. ולא מחויי פיתרא, דהרואה אומר דמניעתו ממלאכה הוא מפני שלא נזדמן לו מה לעשות: (מה) ואפלו במקום שנהגו שלא לעשות. כגון בקדינתנו: (מו) מתר על-ידי עכו"מ. אכן

שער הצייון
(מט) מגן-אברהם ושי"א:

הלכות תשעה באב סימן תקנר

לג באר הגולה

ל שם
מ ברומא תענית ל'
ג ברומא פס סם ברומא
שם

שלא לעשות מלאכה אסור, ובמקום שנהגו לעשות מתר אלא שממעט, שאפלו משוכנס אב ממצטין מלשא ולתן: הגה ולא נהגו באסור מלאכה כי אם עד תצות (מהגיס). ונהגו להחמיר עד תצות בכל מלאכה שיש בה שהי קצת אפלו מעשה הדין, אבל דבר שאין בה שהי, כגון הדלקת נרות או קשירה וכדומה, מתרת. ולחלב הפרות, טוב לעשות על-ידי אינו-יהודי (מו) * אם אפשר (יט) באינו-יהודי: **כג** לוקמלאכת (מה) * דבר (יט) האבד מתר, כדרך שאמרנו בחלו של מועד: **כד** (מט) * כל העושה (כ) [כ] מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה (ג) מאותה מלאכה: **כה** (נא) יכל האוכל ושותה בתשעה באב אינו רואה בשמחת ירושלים, וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. יוכל האוכל בשר או שותה יין בפעודה המפסקת, עליו הכתוב אומר ונתהי עונותם על עצמותם:

באר הגולה

* אם אפשר וכי. וצריך עיון. הא בסוף סימן חלגל המירו משום שהוא דבר האבד, ובאבד המירו קטעין שאחר זה אף באפשר על-ידי כותים? ואפשר דמרי' תכא בענין שאינו דבר האבד [אם ימחין עד אחר תצות], וגם מהסג"א משמע דמשום דבר האבד ממירין לענין חליבה אף באפשר על-ידי עכו"מ, וכן כתב גס"פ בספר מטה-יהודא: * דבר האבד וכי. עין מה שקמבנו לענין ירד או שירות במשנה ברורה, והוא במטה-משה סימן תשמב, ומה שקמבנו שם על-ידי עכו"מ דוקא, ישבתי קצת השעם. אחר כך מצאתי קאלה רבה שכתב: וצריך עיון, דעל-ידי כותים מבאר בסעיף הקודם דאפלו באין דבר האבד מתר אף בעצמו? ואפשר דזה בפרהסיא, ויהיו לא רצה להקל, עד כאן לשונו:

משנה ברורה

לבנות בנגן, דאושא מלתא, אסור (ג) אפלו על-ידי עכו"מ: (מו) אם אפשר בנכרי, ואם אי אפשר בנכרי, מתר לעשותה בעצמו כמו בחל-המועד [מ"א]. ועין בכבוד הגר"א שמצדד להקל תמיד על-ידי ישראל בעצמו: **כג** (מה) דבר האבד מתר. אם ירד או שירות באים, (נא) מתר לקנות מהם על-ידי עכו"מ ואכל לא על-ידי עצמו, המסיח דעתו מאבלות אפלו קדם תצות, וכל-שכן למפר, דהוי דבר האבד, כמו שכתוב ביריה-דעה סימן שפ סעיף ז לענין אבל: **כד** (מט) * כל העושה מלאכה וכי, הינו אפלו (נג) במקום שנהגו לעשות, ואפלו לאחר תצות, ומשמע מגמרא, דוקא כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבלות. ועל-כן אף שמתר לשא ולתן אחר תצות (נז) לא יקשף בעסקיו כדי שלא יסיח דעתו מן האבלות: (נח) מאותה מלאכה. כלומר, מאותן (נד) מעות שפיריח מאותה מלאכה: **כה** (נא) * כל האוכל ושותה וכי, אפלו (נא) מעברת או מניקה או שגרי אנשים שהם חלוישם בטבען (נו) ומצטערים מהתענית ואם לא מי שהוא חולה באמת, וכדלעיל בסעיף ה, ועין שם בהג"ה, ויבדא הוא בית אלהינו להצטער על חרבנו על-פלי-פנים יום אחד בשנה:

שער הצייון

(ג) שצרי-תשובה. ועין בגרן-הבנים דאף פרקמטיא אסור אפלו על-ידי עכו"מ משום דהוי פרוסום: (נא) אחרונים: (נג) אחרונים: (נז) מגן-אברהם. והוא הדין שלא יקבע עצמו למלאכה עד שסיח דעתו מן האבלות [דה"ח]: (נד) אלה רבה בשם תנאי: (נא) וברלעיל בסעיף ה: (נו) ואין יכול לפנותו בקמון:

בן איש חי פרשת דברים שנה ראשונה

ב הא דאמר (תענית כו): ממעטין במשא ומתן מראש-חדש עד תשעה באב —

הינו של שמחה, כגון צרכי חפה, אבל שאר משא-ומתן של מסחר וכיוצא — עושין כדרך ואין חוששין. ואפלו צרכי חפה, אם רוצה לקנות דבר שלא יוכל לקנותו אחר תשעה באב, או דבר שאין שהות לעשותו אחר תשעה באב — מתר; והוא הדין דבר שיוכל לקנותו אחר תשעה באב, אלא שעתה נמצא לו בזול, שאי אפשר לקנות בערך זה אחר-כך — מתר לקנות קדם תשעה באב.

ג הבנין, אם אינו דבר הכרחי — אין להתחיל מראש-חדש, אכל אם התחיל קדם — אין מפסיקין; ואם הוא דבר הכרחי, שיש לחוש להפסד, וכל-שכן לסכנה — מתר להתחיל מראש-חדש; וכן מעקה, מתר להתחיל גם אחר ראש-חדש; אכל ציור וכיור — אפלו התחיל קדם, אסור לעשות מראש-חדש עד תשעה באב,

תתרו חיי הלכות תשעה באב / פל קלה אדם

י מראש חדש עד התענית מדינא יש אומרים דצריך למעט בכל משא ומתן, ומנהגנו להתיר בכל משא ומתן, שהכל נחשב לדבר מצוה שהוא פרוסתנו. ומכל מקום צרכי חפה ובנין של שמחה צריכין למעט. ואפלו שאר בנין שאינו אלא להרוחה בעלמא, אסור. ואם קצץ עם נכרי לציר ביתו, אם יכול לפיטו בדרך מועט שימתין עד אחר תשעה באב, נכון הדבר. ואם לאו, מתר. (שם):

תתרו חיי הלכות תשעה באב / פל קלה אדם תחלג

טו מלאכה בין בלילה ובין ביום, תלוי במנהג המי מות, וכן פרקמטיא. ואנו נוהגין לאסור בכל מלאכה שיש בה שהי קצת אפלו מעט: הדין בין בלילה וביום עד תצות. אכל דבר שאין בה שהי, כגון: הדלקת נרות וקשירה וכיוצא בו, מתר. ומכל מקום ראוי לכל ירא שמים להחמיר על עצמו שלא לעשות מלאכה כל היום, כדי שלא יסיח דעתו מהאבלות. וכן נוהגים לאסור משא ומתן קדם תצות, ולאחר תצות נוהגין להתיר, ומכל מקום לא ימשך בעסקיו, כדי שלא יסיח דעתו מהאבלות. ולחלב הפרות, טוב לעשות על ידי נכרי. ואם אי אפשר, מתר לחלב בעצמו. וכל העושה מלאכה בתשעה באב בקביעות, אינו רואה סימן ברכה. ומלאכת דבר האבד, מתר. ועל ידי נכרי, מתר אפלו בביתו בכל מקום:

סימן פ

בכמה דברים חדשים לקנות מ"ח מנ"א אם מותר

ומכונת חדשה אם הוא לתענוג פשוט שאסור גם מ"ז בתמוה דהא צריך לברך שהחיינו. ואם הוא באופן שמברכין הטוב והמטיב כגון שיש לו אשה ובנים דגם הם נהנים מזה אסור מ"ח דהוא כמו בנין של שמחה שאסור. ואם הוא מכונת לפרנסה כמו טראק, וגם מכונת קטנה אפשר ג"כ שהוא לפרנסה, הוא רק בדין ממעטין במשא ומתן שבזמננו נהגו להקל כדכתב הט"ז סק"א וכן כתב המ"ב ס"ק י"ג להלכה, ואין זה מ"מ של שמחה שכתב בשע"צ שטוב להתמיר, ומצד שהחיינו יברך אחר ט"ב כי בשביל זה אין עליו ליבטל ממלאכתו.

סימן פב

בעשיית ארון להניח בה ספרים שנקרא בוקקיים וכל כלי עץ מ"ח אב עד אחר התענית, ולענין להביא להבית

הנה בדבר לעשות הבוקקיים כפי שמשמע במג"א סי' תקנ"א ס"ק כ"ג הוי האיסור דעשיית בגדים רק בבגדים ולא בכלים של עץ וכדומה דאין שייכים לאיסור השתית עמרא שמזה ילפינן לאסור כל תקון בגדים, שלכן כתב שמואל לעשות אותן שקורין קרונין שאורגין בכלים דלא בגד הוא. אף שהוא ג"כ טלית ואריגת חוטינן כיון דלאו בכלל בגד הוא כ"ש שאין לאסור עשיית העצים. ואף לטעם הגר"א שילפינן מכ"ש דאיסור כבוש הובא בבאור הלכה גמי אפשר לא ילפינן לשאר כלים.

אבל מ"מ נראה דהוא רק לענין העשיה אבל להביא לבית יש לאסור רביד אפרים כתב על המג"א שהביא מהב"י להקל בלבישה דיש לאסור מטעם ששמחה היא לו, ואף שהוא כתב שגם בעשיה איכא שמחה מ"מ גם הוא מסיק דבשביל טעם שמחה לבד לא היה נאסר העשיה אלא בצרופן טעם השתות יהסוק, שזה לא שייך בכלי עץ אבל להביא לבית שהוא כלבישה דבגדים יש לאסור מטעם שמחה שזה ישנו גם בקשוט הבית בכלי עץ כמו בלבישת בגדים להתאדם. ואם הוא כלי שצריך לברך שהחיינו יש לאסור גם מטעם זה. אך אם הבוק קיים אינו כלי חשוב כ"כ לקשום שאין לברך שהחיינו וא"כ אין השמחה בזה גדולה אפשר יש להתיר, אבל מ"מ נכרי האומן יכול לגומרה גם אחר ר"ח ולא יביאנה לבית עד אחר תשעה באב.

ולענין לגמור הדבקת הנייר על הכותלים אף שאין בזה איסור ברור אף בשבוע שחל ט' באב בתוכה מ"מ יש להחמיר שיגמרו קודם שבת חזון ולא יעשו בשבוע שחל ט' באב בתוכה.

אבן העזר - חלק ד

סימן פד

בענין קניית טבעת שנותנים לכלה בשעת שדוכין אם מותר בין ר"ח אב לט' באב

בענין שאלתן אם נחשב קניית הטבעת שנותנים לכלה בשעת שידוכין, כדבר של שמחה שיש לאסור בין ר"ח אב לט' באב, באמת אינו נכון לקנות הטבעת שהוא מ"מ של שמחה, אך אם יש לחוש לחספס, מותר. ולהודיע המקח מותר בכל אופן.

א. משנכנס אב ממעטין בשמחה, ולכן ישראל שיש לו דין ומשפט עם נכרי, ישתדל לדחות משפטו עד לאחר ט' באב, מפני רוע המזל לישראל בימי פורענות אלו^(א). וצריך למעט במשא ומתן של שמחה, כגון צרכי חופה וכיו"ב, ולהמנע מלקנות תכשיטי כסף וזהב, ושלא לבנות בית חתנות לבנו, והוא הדין למי שבונה בית לנוי ולהרוחה. (הר"ן סוף פ"ק דתענית, והרב המגיד פ"ג מהל' תעניות ה"ח). אבל הבונה לצורך מגורים לו ולמשפחתו ברוכת הילדים, ומרחיב את ביתו, מותר. ויש להמנע מלסייד ולצייד את ביתו בימים אלה. אבל מותר לצייד ולכייד בבנין של בית הכנסת, שמצוה לנאותו משום זה אלו ואנוהו. ולקנות מכונת חרשה, אם לצורך פרנסתו מותר, ואם למיול בעלמא יש להמנע מזה, אלא אם כן נודמנה לו בכחיר זול, ולאחר ט' באב תתייקר. (וע' בשו"ת אגרות משה האו"ח ח"ג ס"ם פ^(ב)).

ב. קבלני בנין שבונים בידות ושיכונים למטרות ריוח כספי, בכל זאת מותר להם לבנות גם אחר ראש חודש אב, מכיון שבזמננו יש מצוקה בדידות ומחסור גדול, אין בנינם בכלל בנין הרווחה שנאסר בימים אלו, ומכל שכן אם התחילו לבנות הבנינים ההם קודם ר"ח אב, שרשאים לגמור. ועוד שבארץ ישראל יש מצוה גדולה של יישוב ארץ ישראל^(ג).

אין לקנות טבעות זהב ושאר תכשיטים לסבלנות של המשוכנת שלו, מפני השמחה שיש ברבה. וכ"כ בשו"ת אגרות משה (האה"ע ח"ד סי' פד). וברדשות מהר"ל הל' ט' באב כתב, והסרמורים לא ישכו כלי כסף וזהב ותכשיטים לפרסר בהם, כמו שרגילים, ששמחה היא לרואים הכלים והתכשיטים. ע"כ. ומכל מקום צורפי כסף וזהב רשאים למכור ולהסתדר בסתורחם, לצורך פרנסתם. וכמ"ש הב"ח והט"ז להתיר משא ומתן של שמחה, מפני שיש עלינו משא מלך וישרים. ושכ"כ מהרש"ל בבאורי הטור. (ובעין מ"ש התוס' כ"מ ע' ד"ה תשך).

מותר לקנות ספרים חדשים, אע"פ שהוא שמח בהם, שכיון שהוא רבה של מצוה מותר. וכן מותר לקנות ארון ספרים, להשתמש בו לצורך הספרים, וכן מותר לקנות דיוטים חדשים הנחוצים לו להשתמש בהם, בימים אלו.

מותר לקנות חומרי בנין ועצים וקורות, ולבנות בית מגורים למשפחתו, ובפרט בארץ ישראל, שיש מצוה גדולה ברכה ביישוב ארץ ישראל. וכ"ש שמצוה לבנות מעקה כרה בימים אלו, שיש בזה מצות עשה מן התורה.

להכנס לדירה חדשה בימים אלו, לצורך מגורים הברתיים, ולא לנוי ולהרוחה, מותר. ואפשר לעשות חנוכת הבית על ידי לימוד תורה בלבד, עם חלוקת מנדנות. וכ"כ הגאון בעל חות יאיר במקור חיים (סי' תקנב), שהמנהג שנוסעים מבית לבית בתשעת הימים, ולקבל דורות כנהוג, ולעשות סעודת חינוך הבית. ע"ש. ואת שמחת חנוכת הבית יעשה אחר תשעה באב, ואז ילכש בגד חדש ויברך שהחיינו. וע' בשו"ת לבושי מרדכי קמא (האו"ח סי' קא), וחזון עובדיה (מ"ו בשבט עמוד שצב).

ג. ע' בשו"ת כנסת ישראל ששון (דף ה ע"א). וע' בשו"ת חתם סופר (חיו"ד סי' קלח) שכתב, שאף בחוץ ארץ מכיון שצרכינו מרובים ויש מחסור בדידות, מצוה רבה להמציא מקום דירה לשה פורה. ע"ש. וכל שכן בארץ ישראל שיש בזה מצות יישוב ארץ ישראל. וכמו שמצינו שהתירו חכמים לעבור על איסור שבות בשבת כדי לקנות בית בארץ ישראל, שמשום יישוב ארץ ישראל לא החמירו, כדאייתא בגיטין (ח:). וכן פסק מרן בש"ע (סי' שו סוף יא).

א) הכי איחא במסכת תענית (כט:): אמר רב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, ואמר רב פפא הילכך בר ישראל דאית ליה דינא בתרי נכרי לשתימיט מנייה באב ולימצי ליה באדר. ע"ש. ב) פירשו התוס' (מגילה ה:): ר"ל שלא יהיו שמחים כלל. וכתב מרן הש"ע, שממעטין במשא ומתן של שמחה, כגון צרכי חופה. וכן בבנין של שמחה, שבונה בית חתנות לבנו, או בנין של ציור וכיוצא, וכן בנין שנעשה לנוי ולהרוחה בעלמא. (בית יוסף בשם הר"ן). ובנטיעה של שמחה, כגון אבורנקי של מלכים, ומני הרס ושאר מיני בשמים, שנוטעים לצל להכתופף בצלו. ויש אוסרים אף במשא ומתן בעלמא שאינם של שמחה. וכתב מרן הב"י, ועכשיו לא נהגו רוב העולם למעט במשא ומתן כלל משנכנס אב, ונראה שהם מפרשים שלא נאסר אלא משא ומתן של שמחה, כגון צרכי חופה וכיו"ב, כאותה הסברה שררו התוס' (יבמות מג:). ד"ה מלישא וליתן. [וכ"כ הארחות חיים (הל' תשעה באב אות ג) בשם רבינו פרץ, דהיינו הוקא משא ומתן של שמחה, כגון צרכי חופה. וכן הוא בתוספות רבינו פרץ (יבמות מג:).] ע"ש. ומפני כך היו נושאים ונותנים כדרכם. ולפ"ז עכ"פ צריכים להזהר במשא ומתן של שמחה. ע"כ. [וע"ע כלחם משנה פ"ג מהל' תעניות ה"ח]. והט"ז (סק"א) כתב שאין די בזה, שהרי עניניו הראויות שגם בצרכי חופה אינם ממעטין, אלא נראה הטעם להתיר בזמן הזה, משום שיש עלינו משא מלך וישרים. (ובעין מ"ש התוס' כ"מ ע' סע"ב). ושור"ר כן בדברי מו"ח הבית חדש בשם מהרש"ל. ע"כ. וכ"כ הא"ר (סק"ב) בשם מהרש"ל והב"ח. ומ"מ לדינא יש לחוש למ"ש מרן הב"י למעט במשא ומתן של שמחה. ומיהו לצורך חופה של בחור שלא קיים פריה ורביה, ואין לו שהות להכין צרכי חופה לאחר ט' באב מותר לקנות כל צרכי חופה לצורך חופתו. שהרי מן הדין אפילו נישואין מותר לו משום מצות פריה ורביה, וכל שכן שמותר להכין בגדים חדשים לצרכי חופתו. וכ"כ בשו"ת מקור ישראל בורלא (סוף סי' ה). ורק אם אפשר להכין כל צרכי החופה לאחר ט' באב, יעשה כן. (מנן אברהם סק"ח. ואילה רבה סק"ה. וסידור הגאון יעב"ץ. וכן פסק המשנה ברורה ס"ק מו). ואם יש לחוש דשמא יתייקרו לאחר מכן, מותר לקנותם בימים אלו, מפני שהוא דבר האבד.

מסקנא דינא כי בהגלות נגלות לפנינו דברי רבינו האור זרוע שבילילה של תשעה באב אין שום איסור בעשיית מלאכה, ואפילו במקום שנהגו איסור, אינו מנהג, ורשאים לבטלו. (וכדברי רש"י תענית יג.), הכי נקפיונן, והאחרונים שהחמירו בזה נעלם מהם דברי האור זרוע, וכבר מצאנו לרבים מן האחרונים שכתבו להקל והלכה כמותם שכיוונו לאמת.

ג) וכן כתב בפ"ח החיים סופר (ס"ק קו). וכן כתב בספר ברית כהונה (מע' ת אות יב). וכתב הגר"ח פלאגי' במועד לכל חי (סי' י אות ע), שהמנהג שלא למכור אפילו פירות וירקות אלא לאחר צאתם מבית הכנסת. ע"ש.

ד) כל דין הפרקמטיא מבואר בתשו' הרשב"א (סי' תקכא). ע"ש. וכן פסק מרן בש"ע (סי' תקנד ס"ב). ולענין יום השוק נלמד מ"ש מרן בש"ע הל' חור"מ (סי' תקלט ס"ה), שאם הוא דבר שאינו מצוי תמיד, כגון ספינות או שיירות שבאו ומבקשים לצאת, ומכרו בול או קנו ביוקר, מותר לקנות או למכור אפילו שלא לצורך המועד, אלא לעשות סחורה ולהרויח. והוא הדין לירידים הקבועים בזמן לזמן. ע"כ. ומבואר בבית יוסף שם בשם הרא"ש (פ"ק דמ"ק סי' כג), שאף מניעת הרויח חשוב הפסד בכה"ג, כגון שהוא דבר שאינו מצוי. והוא הדין לתשעה באב. וכ"כ בשו"ת מהרש"ג ח"ב (סי' קנו), שאם הוא יומא דשוקא אין למחות במתפללים בהשכחה, ואומרים איכה וקניות, וממחרים לצאת ולהסתחר, כי יום השוק ודאי חשוב דבר האבד. וכן נהגים גם בערים אחרות. ומבואר במג"א (סוף ס"ק כו), שיש להקל בענינים אלו שאינם אלא מתורת מנהג, ובפרט בזה"ש שיש עלינו עול מסים וארנוניות, שנחשב הכל כדי חייו, וכמו שנהגים העולם להקל בחול המועד. ע"כ. וכ"כ בפשיטות מהר"ש אלפסי בספר משאח דרבוחא ח"ב (סי' תקנד דף עב ע"ד), שאם יש יריד מותר, כיון שאינו מצוי תמיד. ומכיון שאיסור מלאכה בט' באב הוא מתורת מנהג לא מחמירין כולי האי. וזה ברור.

א. במקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושים, ובמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושים. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. ומנהג כל ישראל בכל המקומות ששמענו שומעם שלא לעשות מלאכה בתשעה באב^א. ובליל תשעה באב יש להתיר עשיית מלאכה. (אור זרוע).

ג. בעל חנות מכולת שמוכר דברי מאכל ומשקה, מותר לו למכור בכל היום, ואפילו קודם חצות^ג.

ד. פרקמטיא להרויח ולהשתכר אסורה במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, אבל במקום שנהגו לעשות מותר, אלא שיש למעט, שהרי אפילו משוכנס אב ממעטים מלישא וליתן. ואם יש יריד, שהוא יום השוק, בתשעה באב, ואם לא יקנה או ימכור יפסיד, הוה ליה דבר האבד שמותר בכל מקום בתשעה באב^ד.

(סי' קנג) כתב כהטעם הראשון הנ"ל. ע"ש. ואפשר שלפי טעם זה בלילה דבלאו הכי אינו מצטער בתעניתו ירא מותר במלאכה. ודו"ק. אמנם מצאתי בספר הבתים (עמוד קצח) שכתב וז"ל: יש מן הגדולים שכתב שבמקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, אסור אפילו בלילה, ואע"פ שבשאר תעניות של צבור שאסורים לעשות מלאכה, מותר בלילה, שאני התם שאיסור המלאכה הוא כדי שיתקבצו להתפלל ולהתחנן, וביום מתקבצים ולא בלילה. אבל בט' באב איסור המלאכה מפני האבלות. עכ"ל. וזה כד' המג"א. וכתב הישועות יעקב (סי' תקנד סוף סק"ד) דמה שאסרו מלאכה בט' באב אף בלילה משום דט' באב אסור בכל עניני אבלות, ואבל אסור בעשיית מלאכה אף בלילה. ע"ש. אולם לעומתו מצאתי באור זרוע הגדול ח"ב (סי' תמג) שכתב וז"ל: ואיסור מלאכה בט' באב אינו אלא משום מנהג, כרתנן בפסחים (נד:): מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושים, מקום שנהגו שלא לעשות אין עושים, והני מילי ביום, אבל בלילה אין מנהג בשום מקום שלא לעשות מלאכה. ואפילו אם נהגו אינו מנהג. אבל האבל שאסור במלאכה מדינא, מה לי ביום מה לי בלילה. ע"כ. (וזה כד' רש"י תענית יג.). אתה הראת לדעת מפום ממלל כרבנן להתיר מלאכה בלילה. ומי כמוהו מורה.

א) כן הוא בש"ע ובבית יוסף (סי' תקנד סעיף כב). וכתב המג"א (ס"ק כג), שהואיל וטעם הנהגים שלא לעשות מלאכה בט' באב הוא כדי שלא יסיה דעתו מהאבל, (כמ"ש רבינו עובדיה במשנה פ"ד דפסחים), מטעם זה גם בלילה אסור. וכ"כ רש"י בפסחים (נד:), בין השמשות שלו אסור באכילה ובמלאכה. וצ"ע דרש"י בתענית יג.). כתב, מהכא משמע דבליל ט' באב מותרים במלאכה, ואין איסור מלאכה אלא ביום, ואין מפרסמים הדבר. עכ"ל. ומסתמות הפוסקים נראה שאסור גם בלילה, ולא דמי לתענית צבור שבילילה מותר, דהתם הטעם שיהיו פנויים ויתאספו להתפלל, ואין זה אלא ביום, משא"כ בט' באב. ע"כ. (וע"ע למהרש"ל בחכמת שלמה פסחים נד:). וכן פסק להחמיר במועד לכל חי (סי' י אות נו). וכ"כ השפת אמת (פסחים נד:): במסקנתו. אבל הגאון שואל ומשיב חמישה (סי' לט דל"ה סעי"א) העלה להתיר מלאכה בליל ט' באב, דלא חמיר יותר מתענית צבור. (ובארחות חיים הל' ט' באב אות יב כתב, כי טעם הנהגים שלא לעשות מלאכה בט' באב, שאם יעשה מלאכה לא ירגיש בתעניתו משום טרדת מלאכתו. ועוד י"ל שהוא משום טורח מלאכתו, שמא לא יוכל להשלים תעניתו. ע"ש. וכ"כ הכל בו (סי' סב). והוא מספר המכתם (תענית ל. עמוד רעט). ובשו"ת תרומת הדין

כצבי

מעגלי השנה - חלק ג

רין

עסקים בתשעת הימים ותשעה באב

והנה הרמב"ם פסק בהלכות תעניות (פ"ג ה"ח) את רב רבי המשנה בתענית כי בשנת בצורת "עברו אלו ולא נענו, ממעטים במשא ומתן ובכנין של שמחה כגון ציור וכיור, ובנטיעה של שמחה כגון מיני הרס ומיני אהלים". אולם הרמב"ם השמיט את דברי הגמרא ביבמות (מג, ב) שממעטים במשא ומתן מראש חודש אב, ברבריו (שם פ"ה ה"ו) "משוכנס אב ממעטים בשמחה, ושבת שחל תשעה באב להיות בתוכה איסור לספר לכבס", ולא הזכיר שממעטים במשא ומתן בימים אלו, וכפי שתמה הלחם משנה (שם). ועי' בבית יוסף (או"ח סי' תקנא) שכתב שני הסברים מרוע השמיט הרמב"ם את דברי הגמרא ביבמות.

הסבר שלישי מרוע השמיט הרמב"ם מספרו את דברי הגמרא ביבמות, כתב בספר בני שמואל (הלכות תעניות פרק ה דין ו) על פי המקובל בכללי הפסיקה כי הלכה כ"סוגיא במקומה". דהיינו, כאשר בש"ס מוזכר ענין הלכתי בכמה מקומות, הסוגיא העיקרית שבה נרין נושא זה, היא הקובעת כיצד מוכרעת ההלכה. בנדון דידן, מקומה של הסוגיא בהלכות ראש חודש אב במסכת תענית, בסמוך לדברי המשנה "משוכנס אב ממעטים בשמחה". ואם לא הוזכרו בסוגיא זו דברי הגמרא ביבמות שממעטים במשא ומתן בתשעת הימים, משמעות הדבר שהתנא של המשנה במסכת תענית שאמר "משוכנס אב ממעטים בשמחה" לא סבר שיש חיוב מעיקר הדין למעט במשא ומתן של שמחה בתשעת הימים. ולכן אין לקבוע מימרא זו להלכה.

ב. מרן השו"ע פסק (או"ח סי' תקנא סע' ב) את רב רבי הגמרא ביבמות: "מראש חודש עד התענית ממעטים במשא ובמתן, ובכנין של שמחה". וחזר על דין זה במקום נוסף (שם סי' תקנד סע' כב) "ובמקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב מותר, אלא שממעט. שאפילו משוכנס אב ממעטין מלישא וליתן".

לפני למעלה מעשרים שנה ניהלתי משא ומתן לרכוש חברת קוסמטיקה, שהיה אמור להסתיים בתשעת הימים. מסיבות מובנות השתדלתי לרחות את העסקה לאחר תשעה באב. יום למחרת תשעה באב, כאשר ביקשתי לחתום על ההסכם הסופי, התברר כי החברה נרכשה כבר על ידי קבוצת משקיעים מקנדה. כעבור שתי שנים, קניתי את החברה במחיר הרבה יותר גבוה. בשנת תשע"ג, עמדת בני אותה בעיה. במשך כמה חודשים ניהלתי משא ומתן לקניית חברה בקולרדו, ארה"ב, שעמד להסתיים לאחר ראש חודש אב, והסתפקתי:

- האם מותר וראוי לחתום על עסקה המניבה רווחים בתשעת הימים.
- במידה והעסקה לא מסתיימת קודם תשעה באב, האם מותר לחתום על העסקה בתשעה באב עצמו.
- האם בתשעה באב יש הבל בין קודם חצות היום ולאחר חצות [לעיתים, לא ניתן לבצע העברות בנקאיות אחר הצהריים, ובשל כך עלול להיגרם עיכוב נוסף בעסקה].

א. במסכת תענית נאמר במשנה (פ"ד מ"ו) "משוכנס אב ממעטין בשמחה". ובגמרא (שם) "אמר רב יהודה בריה רב שמואל בר שילת משמיה דרב, כשם שמשוכנס אב ממעטין בשמחה, כך משוכנס ארר מרבין בשמחה. אמר רב פפא, הלכך בר ישראל דאית ליה רינא בהדי נכרי, לישתמיט מיניה באב דריע מזליה, ולימצי נפשיה בארר דבריא מזליה". חודש אב הוא חודש ש"מזלו רע", ולכן יש "למעט בשמחה" בחודש זה.

דין זה נפסק להלכה בשו"ע (או"ח סי' תקנא סעי' א) "משוכנס אב ממעטין בשמחה. ובר ישראל דאית ליה רינא בהדי נכרי, לישתמיט מיניה דריע מזליה". אמנם לא נחפרש בדברי המשנה והשו"ע מה פשרה של ה"שמחה" שיש למעט בחורש אב, וצ"ב.